

Стојан КИСЕЛИНОВСКИ

ГРЧКАТА КОЛОНИЗАЦИЈА ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

Балканските војни (1912—1913) со Лондонскиот и Букурешкиот мировен договор ја запечатија судбината на Македонија. Со Букурешкиот мировен договор (1913) Македонија беше поделена и поделбата потврдена по Првата светска војна (1914—1918), додека со Нејскиот мировен договор македонскиот народ не престана да живее компактно и во големо мнозинство во Егејска, Вардарска и Пиринска Македонија и етнички да биде една целина од Шар Планина до Егејско Море и реката Бистрица, од Преспанските Езера до западните Родопи и реката Места.

Во такви сложени услови за македонскиот народ, балканските буржоазии и држави, во чии територии влегоа делови од Македонија, се стремеле да то решат дефинитивно македонското национално прашање преку колонизација, со разбивањето на етничката целина на македонскиот народ, така што политичките граници на Грција и Кралството СХС да се совпаднаат со етничките граници на овие држави. Оваа политика на колонизирање имала како крајна цел „...таму каде што Србите биле отсутни и Грците биле во апсолутно малцинство“¹⁾ да го задушат автохтоното македонско население. За да се постигне оваа цел, балканските буржоазии, покрај националното угнетување и забрана на секакво појавување на македонски национални чувства, со новата политика за колонизирање — почната веднаш по Букурешкиот мировен договор — сакаа да го сменат етничкиот лик во Македонија а со тоа се симнуваше природно од дипломатската сцена и македонското национално прашање. „Можеби во минатото постоело, изјавуваше тогашниот министер на надворешни работи на Кралството СХС Нинчиќ, едно малцинство, но денеска тоа не постои. Не постои Македонија, туку Јужна Србија...“²⁾ Една слична изјава даваше и лидерот

¹⁾ Hagi-Gogu, Occidentalii si clauza ocrotirii minoritatilor etnice, Peninsula Balcanica, Bucureși, 1925, p. 146.

²⁾ Idem, p. 150.

на либералната партија на Грција, Венизелос, дека постси само Северна Грција, и Македонија е веќе Грција. „Нема македонско прашање“, изјавуваше Венизелос по тој повод. „Нема македонски народ. Во Македонија има Турци, Срби и Бугари...“³⁾ Овој начин (преку колонизација) за решавање на македонското прашање не беше специфичен само за периодот по 1913 година кога македонија падна под директна политичка управа на Грција, Србија и Бугарија. Иако во периодот по 1878 година српското кралство се преориентира кон Македонија и Косово, и сакаше да ги постигне своите цели априори со една политика на српска пенетрација во Македонија, бугарското и грчкото кралство не се стремее кон колонизирање на бугарски и грчки елементи, туку единствено врз основа на веќе стекнатите позиции (врз основа на црковната припадност) и преку тоа на создавање „внатрешна“ духовна колонизација со грчка или бугарска свест кај македонското егзархиско и патријаршиско население. Но отпорот кај македонскиот народ ја принуди Грција да ја припати политиката за колонизирање на грчки елементи во Македонија како најефикасна, сигурна и трајна политика. И така почна по 1913 година, посебно по катастрофата на грчката војска кај реката Сакарија, грчката политика на масовна колонизација во егејскиот дел на Македонија.

По поразот кај Сакарија грчкото кралство беше принудено да учествува во Лозана каде што беше и склучен мировен договор меѓу Грција и Турција. Во Лозана, покрај разговорите водени околу територијалните прашања за Источна Тракија, материјалната оштета, посебно место доби и проблемот за статусот на малцинствата што живееле во рамките на двете непријателски расположени држави. Општо признатиот принцип за почитувањето на малцинските права во рамките на новосоздадените Версајски држави беше отфрлен како неприфатлив а се прифати принципот за задолжителното иселување на непожелното население. Во такви услови Венизелос бил принуден да обедини не територии, туку „les hommes“⁴⁾. Според договорот во Лозана од 1923 година меѓу Кемалистичка Турција и поразената Грција, се предвидувала задолжителна размена на христијанското население од Турција (Турци по националност а христијани по вера, Грци по националност — христијани по вера, Ерменци по националност — христијани по вера, Кудри и др.) и муслиманско население од Грција (Турци по националност а муслимани по вера, Албанци по националност а муслимани по вера, Помаци — Македонци по националност а муслимани по вера). Значи размената се вршела не врз база на националната припадност (по-

3) Архив на Македонија, фонд на Македонскиот Национален комитет, софија, документи 1931—1932, кут. бр. 9.

4) Ancel Jaques, La Macedonie, Paris, 1930, p. 113.

текло, јазик, обичаи), туку врз основа на верската припадност што не може да биде мотив за национално определување и да биде и појдовна основа за меѓународни спогодби и договори.

Иселувањето на христијанското население од Турција и на муслиманското население од Грција, како што констатираат добро членовите на Друштвото на Народите за колонизирањето на христијанскиот елемент во Грција, „... претставува една голема новина во историјата...“, еден настан без преседан во историјата на миграцијата на народите“⁵) И така врз основа на црковната припадност (тоа е на надворешното и не секогаш реалното манифестирано национално чувство) почна процесот на иселувањето на муслиманите со различна национална припадност од Грција во Турција и на христијаните исто така со различно национално потекло и многу од нив со уште неразвиени и не искристализирани национални чувства и свест од Турција во Грција. Муслиманското население што живеело во Егејска Македонија не било создадено единствено од Турци (по националност и вера), туку кон оваа етничка група, врз основа на црковната свест и задолжителната размена меѓу Грција и Турција, било принудено да се исели и македонското, албанското и другото муслиманско население во муслиманска црковна припадност. Турското население кое живеело во Егејска Македонија, според К’нчов, изнесувало 295.932 и главно било населено во Централна, Источна а помал број и во Југоисточна Егејска Македонија. По кази ова население главно живеело во Солунската каза (37.978), Берската (7.300), Енице Вардарската (9.485), Воденската (8.098), Дојранската (17.492), Кукушката (19.928), Лагадинската (20.081), во казата Касандра (4.083), Серската (28.220), во казата Зхна (6.260), Демир-Хисарската (14.620), Драмската (26.450) Кавалската (12.370), Сари-Шабанската (18.586), Леринската (11.410), Костурската (3.925), Кајларската (27.155), Гребенската (500), Кожанската (14.531)⁶) Но со соодветниот прираст на населението во периодот 1900—1913 година турското население изнесувало околу 300.000 пред почетокот на самото иселување од Грција, Најмногубројното турско население живеело во Источна Егејска Македонија (113.853), во Централна Егејска Македонија (118.599), и во Југозападна Егејска Македонија (57.521). Турското население, по број и во споредба со другите малцинства што живееле во Егејска Македонија (Власи, Грци, и др.), го земало првото место веднаш по основниот елемент во Македонија, односно Егејска Македонија — македонската народност.

⁵) Societé des Nations, L'établissement des refugies en Grèce, Geneve, 1926, p. 1.

⁶) К’нчов Васил, Избрани произведения, София, том. II, 1970, стр. 440—481.

Според Лозанскиот мировен договор за задолжително иселување, турското и муслиманското население заминале за Турција. Исклучок правеле Турците од Западна Тракија и Грците кои живееле во Истанбул пред месец октомври 1918 година. Според комисијата на Друштвото на народите за сместување на христијанскиот елемент во Грција во периодот 1923—1928 година, од Грција биле иселени за Турција 350.000 муслимани.⁷⁾ Оваа бројка изгледа реална ако се има предвид фактот дека покрај турско муслиманско население (293.932), врз основа на муслиманска црковна припадност, се иселиле и македонските муслимани (40.802), албанските (6.014) и дел од черкеското муслиманско население (2.100). Ова целокупно население од 348.916 со муслиманска црковна припадност, но не сите и со турско национално потекло и свест, било принудено да се исели во Турција. Со заминувањето на муслиманското население требало да се ослободи простор за новото иселување на христијаните што доаѓале од Турција и требало да бидат колонизирани во местото на иселените муслимани. Во местото на иселеното муслиманско население (Турци, македонски муслимани, Албанци и Черкези) и македонското немуслиманско население што се иселило во кралството Бугарија врз основа на „доброволното“ иселување помеѓу Грција и Бугарија, во Егејска Македонија и Грција било населено бегалското христијанско население протерано од Турција по силата на Лозанската спогодба за задолжително иселување на непожелното население за двете соседни држави.

По потпишувањето на Лозанскиот мировен договор, почнала миграцијата на 1.400.000^{7a)} христијанско население од Турција кон Грција за да биде колонизирано главно на новите територии во Македонија и Западна Тракија што биле добиени од страна на грчката држава по Балканските и Првата светска војна. Дел од христијанското бегалско население што требало да биде настането во Грција, емигрирало во Америка, Египет и Советскиот Сојуз. Ова ново иселување на околу 200.000 луѓе се одвивало во периодот 1923—1928 година и иселувањето од Грција не било од политичка, туку од економска и психичка природа и дел од ова население се засолнило кај неговите роднини и семејства во САД, Египет и околу 9.000 ерменско население дојдено во Грција по малоазиската катастрофа се иселило во Ерменската Советска Република.⁸⁾ Но изгледа дека во странство се иселиле повеќе од 200.000 лица. Според пописот од 1928 година, извршен по големите перипетии на грчката држава и големите миграциони движења, во Грција се иселиле и останале

7) Société des Nations L'établissement... p. 132.

7a) Idem, p. 16.

8) Idem, p. 16.

да бидат колонизирани 1.159.311 лица.⁹⁾ Ова огромно бегалско население не го опфаќа само христијанското население протерано од Турција по Лозана, туку и грчкото население дојдено во Грција од ширум светот. Грчката влада разви широка политичка активност за враќање на Грците во татковината. Голем број Грци или нивните потомци, врз основа на правото *ius sanguinis* и што живееле надвор од границите на Грција, се вратиле во Грчкото кралство. Врз таа основа во Грција дошло и население од грчко и негрчко потекло што живеело во Европа, Америка, Азија, Африка, Океанија (Австралија).

Интензитетот на ова огромно бегалско население, дојдено во Грција, бил различен од регион до регион. Колонизацијата била помасовна и поинтензивна кај новите територии (Македонија и Западна Тракија) и со помал интензитет во Стара Грција, Еубеа, Тесалија, Епир итн. Имало територии како: Хиос, Митилини, Крф (Корфу), Самотраки, Имброс, каде што не се изврши не само никаква колонизација (селска или градска), туку нивното население било непресушен извор на внатрешната емиграција кон Егејска Македонија и Западна Тракија.

1? { Грчката влада, со финансиска и морална подршка на Друштвото на народите, вака го распредели бегалското население по територијата на Грција;

Бегалско население колонизирано во Грција
во периодот 1923—1928 година

Околии	Бројност	%
1. Егејска Македонија	565.143	48,75
2. Западна Тракија	100.485	8,67
3. Стара Грција и Еубеа	317.188	27,36
4. Тесалија	36.427	3,14
5. Пелопонез	32.873	2,84
6. Крит	32.411	2,80
7. Епир	10.348	0,89
8. Кикладите	6.697	0,58
9. Јонските Острови	6.189	0,53
10. Егејските Острови	51.550	4,45
Вкупно:	1.159.311	100%¹⁰⁾

⁹⁾ Statistika apotelezmata tis apografis tu plitizmu tis Exados tie 15—16 maju 1928, Athina, 1935, p, 1.

¹⁰⁾ Idem.

Егејска Македонија, како и Западна Тракија, зеаоа посебно место и беа главен регион на колонизирање од страна на грчката држава. Тука биле колонизирани 565.143 лица или 48,75% од целокупното бегалско христијанско население. Ова население колонизирано во Егејска Македонија било различно по националната структура и територијалното потекло. Тоа потекнувало од 57 држави и 5 континенти. Бегалците колонизирани во Егејска Македонија од европско потекло потекнувале од 28 европски земји¹¹⁾ и нивната бројност изнесувала 210.435 лица разновидни по национална припадност. Бегалците од азиското територијално потекло потекнувале од 11 азиски земји и нивната бројност изнесувала 353.653 лица. Како и бегалците од европско потекло што не биле сите Грци, истата национална разновидност се констатира во позабележителна форма кај христијанското население дојдено во Грција од Мала Азија. Ако европските иселеници главно биле Грци со мали исклучоци на иселеното население што потекнувало од Бугарија и Југославија, бегалското христијанско население дојдено од Азија било многу поразновидно по потекло, начин на живеење и, обединето и дојдено во Грција единствено врз основа на црковна припадност или принудено врз национална основа (Ерменците) да емигрира од Турција кон нематична држава и земја.

Грчкото население од територијално афричко потекло било помалобројно и неговата бројност изнесувала 486 лица. Тоа потекнувало од 9 африкански држави. Главно било грчко население што се враќало во Грција врз основа на грчката национална свест и со желба за подобра иднина во „новите територии“. Од Америка се доселиле мал број Грци. Тие потекнувале од 8 држави на американскиот континент. Нивната бројност изнесувала 567 лица. Најмалобројни биле доселениците дојдени од Австралија. Нивниот број изнесувал 3 лица¹²⁾ (види анекс бр. 1).

За колонизирањето на бегалското христијанско население, грчката држава создала Главна дирекција за колонизирање (ЕАП). Главната дирекција за колонизирање формирала истовремено три главни секции за колонизирање и тоа: Секција за колонизирање на Источна (Серско, Драмско, Кавалско), Централна (Солунско, Пела, Халкидик), и Западна Егејска Македонија (Костурско, Леринско, Кожанско). На чело на секоја секција за ко-

¹¹⁾ Idem.

¹²⁾ Statistika apotelezmata... 1935, p. 12.

Аонизирање бил поставен по еден специјалист (агроном). Секоја реионална секција (Источна, Централна и Западна) отворале на нејзината територија 40 помали земјоделски секции за колонизирање. Во целиот период на колонизирањето и за потребите на истото во цела Елејска Македонија биле отворени 120 секции за колонизирање. На чело на секоја секција за колонизирање исто така бил поставен еден агроном кој ја управувал колонизацијата и ја остварувал во практика. Агрономот бил помогнуван од 25 земјоделски контролори кои имале должност да информираат за можностите и условите за колонизирање (квантитетот и бонитетот на земјата, влажноста на земјата, постоењето на вода) итн. Така христијанскиот бегалски елемент, различен по професија и национална припадност, бил брзо и главно колонизиран во Егејска Македонија. Друштвото на народите, преку комисијата за колонизирање на бегалскиот елемент во Грција, ги зело сите потребни мерки за побрза колонизација на ова население за да се избегне хаосот, анархијата и политичката нестабилност во и така нестабилна Грција. Ова население било колонизирано по околии и по бројност на следниот начин на територијата на Егејска Македонија:

Колонизирано бегалско население во Егејска Македонија
во периодот 1923—1928 година

Околии	Бројност	%
1. Драмска	66.104	11,70
2. Кавалска	66.299	11,73
3. Серска	71.694	12,69
4. Солунска	234.203	41,44
5. Пела	45.683	8,08
6. Кожанска	42.504	7,52
7. Леринска	19.154	3,39
8. Халкидичка	16.848	2,98
9. Света Гора	2.654	0,47
Вкупно:	565.143	100%

¹³⁾ Idem.

Големото мнозинство на бегалското христијанско население било колонизирано по селата во цела Егејска Македонија создавајќи таканаречена селска или земјоделска колонизација, а другиот дел бил колонизиран по градовите: Солун, Кавала, Драма, итн. создавајќи таканаречена градска колонизација.

Колонизација на село во Егејска Македонија во периодот 1923—1928 година

Селската или земјоделската колонизација била најмасовна и го опфатила најголемиот дел на бегалското христијанско население. Во целата територија на Грција биле колонизирани 147.249 семејства. Од овие 116.403 земјоделски семејства биле колонизирани во Егејска Македонија, а само 30.846 на друга територија на грчката држава.¹⁴⁾ Селските колонисти потекнувале од разни територии и имале различни афинитети спрема земјата што ја добиле. Според територијалното потекло, кое кај едни имало и симбол на национално потекло, земјоделските семејства што биле колонизирани во Егејска Македонија потекнувале од следните реони:

Територијалното потекло на земјоделското население
колонизирано во периодот 1923—1928 година

Територијално потекло	Бројност-семејства	%
1. Мала Азија (Турција)	23.254	19,98
2. Источна Тракија (Турција)	29.616	25,44
3. Понт (Турција)	36.605	31,45
4. Кавказ (СССР)	9.826	8,44
5. Бугарија	6.244	5,36
6. Разно потекло (Албанија Југославија)	859	0,74
В к у п н ю:	116.404	100%¹⁵⁾

Подоцнежните податоци на грчката комисија за настанување и колонизирање на христијанскиот селски елемент во Грција (ЕАП) изнесуваат дека, по територијално потекло, бил колонизиран во Егејска Македонија следниот број земјоделски семејства:

¹⁴⁾ Société des Nations, op. cit., p. 85.

¹⁵⁾ Idem.

Територијално потекло	Бројност-семејства	%
1. Мала Азија (Турција)	31.449	28,05
2. Понт (Турција)	35.536	31,70
3. Источна Тракија (Турција)	28.781	25,67
4. Кавказ (СССР)	9.146	8,16
5. Бугарија	6.431	5,74
6. Разно потекло (Албанија, Југославија)	768	0,69
В к у п н о:	112.111	лица 427.297 100%¹⁶⁾

Податоците се симболично различни. Според податоците на Друштвото на народите, во Егејска Македонија биле колонизирани 116.403 земјоделски семејства со 430.295 члена и ЕАП како крајни резултати смета дека во Егејска Македонија биле колонизирани 112.111 земјоделски семејства со 427.297 лица.¹⁷⁾

Податоците на ЕАП може да ги сметаме за веродостојни зашто дел од земјоделските колонии непреживеале поради комитската активност. Населението, колонизирано по селата, добивало земја. Земјата што ја добивало имала различно потекло. Уште во 1913 година кога грчката влада ја анектирала Егејска Македонија, било забрането законски било какво продавање на земјиштето во новодобиените територии. Таа законска забрана траела до 12 мај 1926 година. По Женевскиот протокол Грција се обврзувала, според точката 2 од протоколот да обезбеди и гарантира 500.000 хектари или 5.000.000 стремата-земја. Овие обврски грчката влада ги исполнила и ѝ ставила, со Законот од 22 мај 1926 година, на Комисијата на Друштвото на народите за колонизација на грчкиот елемент на располагање 7.356.735 стремата за целата територија на Грција.¹⁸⁾ Во Егејска Македонија грчката влада обезбедила за земјоделскиот христијански елемент 5.629.222 стремата од кои 3.676.265 биле плодни и 1.952.254 биле неплодни земјишта.¹⁹⁾

Ова земјиште наменето за колонизирање на селскиот елемент во Егејска Македонија имало различно потекло. Тоа потекнувало од експропријација и реквизиција (478.530 стремата), потоа земјиште оставено од иселените Турци, Македонци и Албанци (4.388.106 стремата), државна земја (457.923 стремата), земјата добиена со исушувањето на езерата Аматово и Ардијан

¹⁶⁾ Megali Eliniki bnkiklopedia „Pirsos“, Atina, 1931, tomoe XVI, p. 503.

¹⁷⁾ Idem.

¹⁸⁾ Исто. Десет стремата изнесува еден хектар.

¹⁹⁾ Societé des Nations, op. cit., p. 53.

(131.850 стремата) и друго земјиште од различно потекло (160.740 стремата).²⁰⁾

Висината на земјата што ја добивале колонистите зависела од бројот на семејството и бонитетот на земјата. Каде што бил бонитетот подобар, површината била помала. Таму каде што земјата имала висок бонитет се добивало 15 стремата, но во просек секое семејство добивало по 25 или 60 стремата, тоа е 2,5 хектари или 6 хектари земја. За лозарите површината на земјата била помала. Во просек добивале 15—30 стремата²¹⁾, а тутунопроизводителите 20 стремата или 2 хектари земјиште по глава на семејство. Исто така приходите, во зависност од бонитетот и афинитетот на колонистот, биле различни. Но како главно колонистите што биле сметани за Грци, биле фаворизирани во однос на домородното население (Македонци, Власи и др.) и добивале земја со најдобар бонитет, имале и добри приходи. Нивните приходи се движеле од 35.000 до 80.000 драхми.²²⁾ Ако се има предвид вредноста на драхмата во тој период, овие приходи не биле мали. Затоа биле чести недоразбирањата меѓу домородното население и бегалското колонизирано население што било поддржано од страна на грчките власти, и во текот на распределбата на земјата меѓу домородното земјоделско население и новоодојденото христијанско население имало тешки судири околу земјата и нејзината поделба. Покрај земјата, селската христијанска маса го добивала и потребниот земјоделски инвентар. Колонистите добиле 65.347 животни за влечење, 28.555 овци и коњи, 16.275 коњи и 109.178 разни други земјоделски алати.²³⁾

Целокупното земјоделско население било колонизирано во 1.219 населени места²⁴⁾ и тоа на следниот начин:

Колонизирано население по селата во Егејска Македонија
во периодот 1923—1928 година

Околии	Број на населени места (села)
1. Кожанска	168
2. Леринска	67
3. Воденска	230
4. Солунска	329
5. Серска	225
6. Драмска	206
В к у п н о:	
	1.219

²⁰⁾ Idem, p. 86.

²¹⁾ Idem.

²²⁾ Idem, p. 49.

²³⁾ Idem, p. 50.

²⁴⁾ Idem, p. 87.

Секоја околија од Егејска Македонија добила по селата земјоделско население. Од вкупно 1.219 населени места, што примиле земјоделско население, најмногубројни земјоделски семејства биле колонизирани во Централна Егејска Македонија (559 населени места), во Источна Егејска Македонија 431 населени места и најмалку биле колонизирани во Западна Егејска Македонија. Тука биле колонизирани земјоделските колонисти во 235 населени места.²⁵⁾

Со колонизирањето на бегалскиот-христијанскиот елемент не се земало предвид неговата професионална структура што секако имала големо влијание врз општиот економски развој на Егејска Македонија. Иако мнозинството од бегалците не биле земјоделци, сепак големото мнозинство било колонизирано токму во селата и било принудено да се занимава со земјоделство, лозарство, сточарство итн. Според новите професии бегалското население во Егејска Македонија било главно земјоделско. Скоро 189.458 од активното работоспособно бегалско население се занимавало со земјоделството и сточарство.²⁶⁾ Главно бегалскиот селски колонизиран елемент се посвети на одгледувањето на житарици. Вкупно 82.679 семејства се занимавале со земјоделство и издржувале 343.000 лица. Селското земјоделско население во Источна Егејска Македонија (Драма, Кавала, Серес) му се посвети на производството на тутун. Во Источна Егејска Македонија биле колонизирани вкупно 15.561 семејство што се занимавале со тутунопроизводството и како центар на тутунопроизводството станала околицјата Драма, каде што биле колонизирани 9.653 тутунопроизводителни семејства.²⁷⁾ Помал број од селското колонизирано население се занимавало со лозарство (3.885), сточарство (3.009) и овоштарство (86).²⁸⁾ Со тоа бегалското селско колонизирано население што се занимавало со земјоделство изнесувало во 1927 година 102.211 луѓе што претставуваше голема, но недоволно квалификувана земјоделска сила. Со тоа Егејска Македонија и во селата добила немакедонски карактер и со колонизирањето на земјоделско-христијанскиот бегалски елемент се зацврстил грчкиот и грчко ориентиран селски елемент.

---

²⁵⁾ Види Carte d'établissement des refugies rureaux et urbain en Grèce, Societé des Nations, l'établissement des refugies en Grèce, Geneve, 1926, anexe.

²⁶⁾ Statistika apotelezmata... epangelmata, 1938, tomoe III, p. rzd.

²⁷⁾ Ancel Jaques, op. cit., p. 170.

²⁸⁾ Idem, p. 157.

Градска колонизација во Егејска Македонија во периодот 1923—1928 година

Градската колонизација не зела толку големи размери како селската колонизација. Градското бегалско население било колонизирано од страна на грчката држава преку ЕАП (Комисија за колонизирање на бегалците) и од страна на Друштвото на народите преку создадената комисија за колонизација на грчкиот елемент. Во Грција, во периодот од Лозанскиот мировен договор (1923) и до 1928 година, биле колонизирани вкупно 157.699 семејства, од кои 41.226 христијански бегалски семејства со 152.989 колонизирани во Егејска Македонија.

Бегалско градско население било колонизирано во следните околии во Егејска Македонија по бројност и број на семејствата:

Градска колонизација во Егејска Македонија
во периодот 1923—1928 година

Околии	Семејства	Лица	%
1. Солунска	26.874	99.937	65,32
2. Серска	2.104	7.627	4,97
3. Драмска	3.862	14.374	9,30
4. Кавалска	5.976	22.446	14,67
5. Пела	1.933	7.556	4,93
6. Леринска	323	1.307	0,85
7. Кожанска	224	752	0,49
В к у п н о:	41.296	152.989	100% ²⁹⁾

Во Егејска Македонија бегалското градско население било колонизирано во градовите Драма, Кавала, Серес, Солун, Воден, Лагада, Кушу и Бер³⁰⁾ Градските колонисти биле уселени во куќите што останале по иселувањето на турското и македонско население. Истовремено за нив биле подигнати во Егејска Македонија 22.337 куќи од страна на грчката држава и Друштвото на народите.³¹⁾ Само во Солун во првиот период веднаш биле колонизирани 12.000 семејства во 4.000 куќи останати по иселувањето на турското и македонското население. Главно грчката држава подигнала градски населби во Кавала, Прави, Драма, Серес, Солун и Воден, а Друштвото на народите исто така во Ка-

²⁹⁾ Pirsos, p. 503.

³⁰⁾ Carte d'établissement..., Société des Nations, Geneve, 1926, anexe.

³¹⁾ Société des Nations... p. 167.

вала, Серес населби помеѓу Катерини, Лагада, Кукуш, Бер и Воден.³²⁾

По професии градското колонизирано население било исто така различно како што било различно и по неговата национална структура. Повеќе од 25% од ова население било без точна професија и живеело од ден на ден. Тоа немало посебни квалификации, создало работна резервна сила и било вработено во индустријата, во рудниците и во сообраќајот како неквалификувана работна рака. Неговиот број изнесувал околу 50.352 лица.³³⁾ Тоа преставувало 18,99% од целокупната работноспособна рака меѓу бегалскиот христијански градски елемент. Еден помал број од бегалскиот христијански елемент што бил колонизиран по градовите се занимавал со трговија и банкарство. Тој број изнесувал 14.918 или 5,63% од бегалското население, 10.383 или 3,9% се занимавало со слободни професии и 11.004 се занимавало и било вработено како чиновници и обични сезонски работници.³⁴⁾

Ова бегалско население, пролетерско по имот, за разлика од селското колонизирано население, било вистинска политичка резерва за Комунистичката партија на Грција и го претставувало најпрогресивниот дел од бегалското христијанско население, се залагало искрено за политиката на КПГ за Обединета и Независна Македонија и ја поддржувало борбата на македонскиот народ за неговото национално и социјално ослободување.

Во такви услови, во Егејска Македонија, биле колонизирани вкупно 565.143 лица што ја сочинувале селската и градската колонизација. Но покрај оваа внатрешна колонизација со надворешно колонизирано население, истовремено се одвивала и внатрешна колонизација со население дојдено од Грција. Оваа грчка внатрешна колонизација за разлика од надворешната (со население дојдено од странство) што временски била куса (1923—1928), имала почеток (по Букурешкиот мировен договор), но времетраењето на тој процес продолжува и ден денес. Внатрешната грчка колонизација се одвивала под контрола на грчката држава. Таа почнала по Втората балканска војна за да престане привремено во периодот на Првата светска војна (1914—1918) и да продолжи до 1923 година. Но поради големата грчка надворешна колонизација, нејзиниот интензитет ослабнал, но сосема не престанал. Ова грчко население што ја сочинувало внатрешната колонизација, главно потекнувало од Стара Грција и дел од патријаршиското прогрчко настроено население иселено од соседните земји (Бугарија и Југославија). Ова население потекнувало од осум чисто грчки провинции и една негрчка

³²⁾ Carte d'établissement... Société des Nations, Geneva, 1926, anexe.

³³⁾ Statistika apotelezmata... 1937, p. pzd.

³⁴⁾ Idem.

(Западна Тракија) добиени од страна на грчката држава со Нејскиот мировен договор.

По територијално потекло, грчкото внатрешно колонизирано население потекнувало од следните грчки и негрчки провинции:

Територијално потекло на грчкото колонизирано население во Егејска Македонија во периодот 1913—1928

Региони	Бројност	%
Стара Грција и Еубеа	9.752	18,28
Тесалија	11.346	21,26
Јонските Острови	1.766	3,31
Кикладите	1.234	2,31
Пелопонез	7.727	14,48
Епир	6.757	12,66
Егејските Острови	5.764	10,80
Островот Крит	3.360	6,30
Западна Тракија	5.350	10,03
В к у п н о:	53.356	100%³⁵⁾

Ова население било колонизирано на сите осум околии во Егејска Македонија во периодот меѓу двете светски војни. Во Драмско биле колонизирани 4.830 лица, во Кавалско 7.630, во Серско 4.178, во Солунско 26.324, во Пела 1.554, во Леринско 1.775, во Халкидик 1.611 и во Света Гора 1.295.³⁶⁾

Внатрешната грчка колонизација, ако се има предвид културниот историски период (1913—1928), добила големи размери. Бројот на грчкото население што живеело во Егејска Македонија, но не било родено во Егејска Македонија, изнесувал 53.356 од целокупното население на Егејска Македонија. За да се видат размерите на внатрешната грчка миграција во Егејска Македонија, треба да споменеме дека српската буржоазија не постигнала толку забележителни резултати иако ги употребувала истите методи за колонизирање на вардарскиот дел на Македонија.³⁷⁾ Во периодот 1913—1928 година, како резултат на внатрешната грчка колонизација (со внатрешно и надворешно население), во Егејска Македонија вкупно биле колонизирани 618.356 лица и тоа на следниот начин:

³⁵⁾ Statistika apotelezmata ... 1935, p. 21.

³⁶⁾ Idem, p. 12.

³⁷⁾ Види поопширно: Апостолов Александар, Колонизацијата на Македонија во стара Југославија, Скопје, 1966.

Колонизирано население во Егејска Македонија
во периодот 1913—1928 година

Околии	Население дојдено од странство	Население дојдено од Грција	Вкупно
1. Драмска	66.104	4.830	70.934
2. Кавалска	66.299	7.630	73.929
3. Серска	71.694	4.178	75.872
4. Солунска	234.203	26.324	260.527
5. Пела	45.683	1.554	47.237
6. Леринска	19.154	1.775	20.929
7. Халкидичка	16.848	1.611	18.459
8. Света Гора	2.654	1.295	3.949
В к у п н о:	565.143	53.356	618.449

Ова колонизирано население претставувало 43,70% од целокупното население што живеело во Егејска Македонија и што било создадено од Македонци, Грци (домородци), Власи итн. Со тоа Егејска Македонија станала вистинско етничко шаренило и го изгубила нејзиниот македонски национален карактер.

**Отпорот на македонскиот народ од Егејска Македонија
во време на колонизирањето на христијанското население**

Колонизирањето на грчкиот и негрчкиот елемент и посебно на селското колонизирано население во Егејска Македонија, се одвивало во тешки услови за македонското, влашкото и другото домородно население. Оваа „...ненадејна и мирна инвазија...“³⁸⁾ зела размери на вистински геноцид за македонското население што било и најбројно селско население. Тоа се гледа од начинот како се одвивала грчката колонизација во егејскиот дел на Македонија.

Според договорот во Лозана, како што видовме, од Егејска Македонија се иселило 350.000 муслиманско население (Турци, Македонци-муслимани, Албанци-муслимани) итн. На местото на иселеното муслиманско население било колонизирано христијанско население дојдено од странство. Неговата бројност изнесувала 618.000 лица што е двојно повеќе од иселеното муслиманско население. Еден ваков начин на колонизирање, оваа „... диспропорција меѓу иселените Турци (муслимани — м.б.) и колони-

³⁸⁾ Ancel Jaques, op. cit., p. 122.

зираните Грци (христијани — м.б.)³⁹⁾, не можела а да нема последици за македонското домородно население. Тоа значи дека целокупниот неподвижен имот (земја, куќи) што останале по иселувањето на муслиманското население, не бил доволен и не ги задоволувал материјалните потреби на многубројното христијанско колонизирано население. Заради тоа грчката држава барала дополнителни материјални извори (земја, куќи) за материјално обезбедување на целокупното христијанско население дојдено и колонизирано во Егејска Македонија. Во такви услови грчката држава вршела колонизација низ целата територија на Егејска Македонија без оглед на тоа дали постоеле објективни услови за колонизирање (доволно земја, многубројно иселено муслиманско население) итн. Еден ваков регион бил и Западна Егејска Македонија. Во едно село на овој регион биле колонизирани 130 бегалски семејства на место 80 иселени турски семејства, и за останатите маџири земја се добивало од домородното македонско население. Овој начин на колонизирање „...не е исклучок во Македонија“.⁴⁰⁾ Така во селата Просочен (Кавалско) со 1000 куќи биле колонизирани 700 бегалски семејства, во селото Плевени со 50 куќи 20 семејства, во селото Карлуково со 100 куќи 70 бегалски семејства, во селото Трочени со 80 куќи 60 бегалски семејства, во село Височани 70 семејства итн.⁴¹⁾ Во Ениџе-Вардарска се случувал истиот феномен. Селото Бојмица било толку колонизирано што домородците останале во малцинство, во село Тушилово иако постоеле 30 куќи и недоволно земја, биле колонизирани 50 бегалски семејства.⁴²⁾ Во Кукушко се забележува сличен феномен. Во село Долно Тодораќи со 210 куќи биле колонизирани 150 бегалски семејства од Кавказ и Мала Азија Истовремено, поради овој голем притисок, 160 македонски семејства биле принудени да го напуштат селото. Селото Планица со 80 куќи примило 110 бегалски семејства, селото Горно Тодораќи со 80 куќи примило 30 бегалски семејства. Во селото Рајаново со 150 куќи биле колонизирани 150 бегалски семејства. Лични феномени се случувале и во селото Матулово, Љалево, Ктушево итн.⁴³⁾

Притисок врз македонското и другото домородно население (Власи, Евреи) не постоел само од страна на грчката држава туку и од страна на маџирското колонизирано население. Грчките власти го претвориле земјоделското колонизирано население во „...еден политички елемент...“⁴⁴⁾ кој бил воспитан со

³⁹⁾ Société des Nations, op. cit., p. 51.

⁴⁰⁾ Idem.

⁴¹⁾ Архив на Македонија, фонд МНК, документи 1924, кут. I, бр. 5.

⁴²⁾ Idem.

⁴³⁾ Idem.

⁴⁴⁾ Nagi-Gogu, op cit., p. 143.

чувство на омраза и нетрпеливост спрема македонското население од страна на буржоаските партии. „Венизелистите (Либералите), пишува грчкиот Ники А. Антонека, ја кристализираа омразата и антипатијата на овие (бегалците — м.б.) против населението на Грција (Егејска Македонија — м.б.).“⁴⁵) Знаејќи дека државата ги поддржува, маџирите во многу случаи имале крајно некоректен однос спрема македонското население. Неговото однесување, секојдневното навредување на македонското национално достоинство, убиствата на невини луѓе за да се отвори повеќе простор за нив, било секојдневна појава. Во градчето Рупишта бил убиен Васил Чакалов од страна на бегалецот Димитриос Франзезос. Пред убиството, Димитриос Франзезос го навредувал македонското население со зборовите: „Уште ли бре, паљо вулгари (гадни бугари — м.б.) нема да бегате во Бугарија за да се отвори повеќе место за нас?“⁴⁶ Во селото Цетина бил малтретиран на свиреп начин селанецот Георѓи Петров.⁴⁷) Во Леринска околија бегалското население, под раководство на капетанот Стефанос, го малтретирало македонското население. Сите бегалци од бандата на капетанот Стефанос дошле од Мала Азија и биле познати по своето нечовечно однесување и имале единствена цел „... да ги прогонат од Грција сите Словени...“⁴⁸) Слични убиства настанале и во Суровичево, Мокрени, Горешница, Врба (Леринско).⁴⁹) Во Драмска околија 11 селани од селата Трлис, Ловча и Старчица биле убиени под обвинение дека соработувале со комитите.⁵⁰) Исто така во Драмска околија маџирите ги нападнале жителите од селата Ливадишче, Бутин и Черешево. Селаните од овие села биле тегани, а „... жените силувани и ... некои исчезнале без трага“.⁵¹) Кога се стабилизирала ситуацијата формално грчката држава била принудена да стави крај на овие злосторство заради негаливното влијание и реакција на прогресивната европска јавност, но притисоците и малтретирањата врз македонското население не престанале. Било каква економска штета да се случела во селото (пожар, губење на добиток), маџирите вината ја префрлувале врз македонското население. Така во селото Порој (Серско) изгореното жито на еден бегалец го платило едно македонско семејство само заради тоа што нивниот син поминал покрај нивата на бегалецот. И покрај

⁴⁵) Antoneka A. Niku, *Politiki istoria tis Elados, Atina, 1953, p. 280.*

⁴⁶) Veritas, Македонија под ѝго (1919—1929). Документи и свидетелства, Софија, 1931, с. 254.

⁴⁷) Македонско Дело, 1926, бр. 18, лист 7.

⁴⁸) Veritas, op. cit., p. 125.

⁴⁹) Македонско Дело, бр. 59, 1. II. 1928.

⁵⁰) Балканска Федерација, 1925, бр. 15, лист 205.

⁵¹) Idem.

сите материјални докази за невиност, органите на власта го принудиле македонското семејство да ја плати несторената штета.⁵²⁾ Во такви услови македонскиот народ бил принуден да се бори и да си ги заштити преку различни форми, неговите материјални и национални интереси. Борбата на македонскиот народ имала пасивен и активен карактер. Една од формите на пасивен отпор што се забележувала кај македонското население била солидарното прикривање на имотите на иселените Македонци во Бугарија за да не примаат во селото маџири (бегалци). Една ваква случка станала во големото село Загоричани (Костурско) каде што се дал силен отпор во време на колонизирањето на христијанскиот елемент во ова село. Друга форма на отпор била и борбата за заштита на правата врз земјата што Македонците ја работеле со векови. Грчката влада се сомневала во тапиите за сопственост што ги имале Македонците и дозволувала нова подебла на земјиштето со давање нови тапији, но истовремено со колонизирање на маџирското население. Во такви случаи македонското население било принудено да си ги заштити своите права преку судовие. Еден ваков случај се забележува во селото Бомбоки (Костурско).⁵³⁾

Постојаните грабежи на маџирското население и честите насилства над македонското население го принудиле домородното население да се брани активно. Кога било нападнато селото Нестрам (Костурско) од маџирите за да му се земе шумата, македонското население ги пречекало со зборовите: „... удрете на кучињата“⁵⁴⁾ и следела тепачка меѓу македонското и маџирското население. Истовремено селаните од Нестрам ја продолжиле борбата со испраќање писма до весникот Ризоспастис, орган на КПГ, за да ја запознае грчката и светската јавност за неподносливата состојба на македонското население во Егејска Македонија. Во едно вакво писмо што било испратено и што е симболично за целата состојба во Егејска Македонија во периодот на колонизирањето, било напишано следното: „Ножот ни стигна до коската, пишуваа тие, Грчката влада ни го даде најтешкиот удар. Нè фрла во рацете на капетан Маркос... кој ни ја граби шумата од која живееме 2.000 македонски семејства од Горни и Долни Нестрам. Тоа ограбување на нашата шума дигна на нозе и големо и мало“.⁵⁵⁾ Исто така бегалците близу до Солун ги нападнале имотите на домородното македонско население и поради тоа „... имало вистинска битка од два часа и се водела

⁵²⁾ Изјава на К.Т. од 25. X. 1975, село Порој (Серско) жител на град Скопје.

⁵³⁾ Изјава на В.С. од 18. VII. 1975, с. Бомбоки, Костурско, живее во С.Р. Чехословакија.

⁵⁴⁾ Rizospastis, 3. III. 1934.

⁵⁵⁾ Idem, 22. VII. 1934.

со колови... резултатот на тепачката бил 40 души ранети“.⁵⁶⁾ Слична крвава тепачка меѓу домородното македонско население и маџирите, настанала и во селото Росено. Македонските селани од ова село биле напаѓнати од маџирите со зборовите: „Да ве нема од тука паљо вулгари (гадни бугари — м.б.)“.⁵⁷⁾ Тепачки од поголеми размери настанале во големото македонско село Загоричани и Олишта, Костурско. Кога бегалците се обиделе да земат повеќе отколку што им следувало, почнала тепачка меѓу македонското и маџирското население. Во селото Олишта селаните успеале да ги истераат маџирите и да ја сочуваат населбата чиста.⁵⁸⁾

Но отпорот на македонскиот народ не се манифестираал само во периодот на колонизирањето на бегалскиот елемент. Тој продолжил со неприфаќањето на бегалскиот елемент и со секојдневната нетрпеливост меѓу македонското и маџирското население. Во овој и во еден подолг период биле ретки и скоро не постоеле примери на човечко и семејно зближување преку брак меѓу македонското и маџирското население. Во селото Медово, Леринско, и покрај соседството на маџирските села, во периодот 1923—1949 година не се забележува брак меѓу Македонци и маџири.⁵⁹⁾ Истото се случувало, што е специфично и за цела Егејска Македонија, во селото Порој, Серско, каде што во еден многу долг период не се забележува заеднички брак меѓу македонско и маџирско население.⁶⁰⁾ Тоа е резултат на начинот како се одвивала колонизацијата во Егејска Македонија, зашто таа зела белези на една вистинска борба „... против природата, луѓето и работите“.⁶¹⁾

Со колонизирањето на христијанскиот елемент во Егејска Македонија, во периодот меѓу двете светски војни, грчката буржоазија остварила во практика еден одамнешен великодржавен стремеж: елинизирање на егејскиот дел на Македонија. Со тоа за првпат во неговата историја грчкиот елемент се прошири етнички до реките Места и Марица, до Гевгелија и Преспанските Езера и со тоа даде еден силен удар и ги засегна најсуштинските македонски национални интереси.

⁵⁶⁾ Македонско Дело, 10. X. 1927, с. 57.

⁵⁷⁾ Veritas, op. cit., p. 138.

⁵⁸⁾ Изјава на И.К. од 26. X. 1975 од село Бомбоки, Костурско, жител на град Скопје (80 години).

⁵⁹⁾ Изјава на П.М. на 22. IX. 1975 од село Медово, Леринско, жител на град Скопје.

⁶⁰⁾ Изјава на Т.К. од село Порој (Серско), жител на град Скопје.

⁶¹⁾ Société des Nations, op. cit., p. 136.

АНЕКС БР. 1

ТЕРИТОРИЈАЛНОТО ПОТЕКЛО НА ХРИСТИЈАНСКОТО НАСЕЛЕНИЕ КОЛОНИЗИРАНО ВО ЕГЕЈСКА МАКЕДОНИЈА МЕЃУ ДВЕТЕ СВЕТСКИ ВОЈНИ

ЕВРОПСКО ПОТЕКЛО

1. Англија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	109
2. Албанија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.168
3. Австрија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	133
4. Белгија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	40
5. Бугарија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	29.439
6. Франција	—	—	—	—	—	—	—	—	—	293
7. Германија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	298
9. Југославија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13.038
9. Данска	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15
10. Швајцарија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
11. Естонија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
12. Источна Тракија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	140.915
13. Ирска	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
14. Шпанија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13
15. Италија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	438
16. Истамбул	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14.138
17. Летонија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
18. Литванија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
19. Малта	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16
20. Норвешка	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
21. Холандија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
22. Унгарија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	44
23. Полска	—	—	—	—	—	—	—	—	—	34
24. Португалија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
25. Романија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.087
26. Русија	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.083
27. Шведска	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
28. Чехословачка	—	—	—	—	—	—	—	—	—	63
29. Финска	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2

Вкупно: 210.435

АЗИСКО ПОТЕКЛО

1. Аден (Емен)	—	—	—	—	—	—	—	—	10
2. Додеканезите	—	—	—	—	—	—	—	—	394
3. Индија	—	—	—	—	—	—	—	—	4
4. Ирак	—	—	—	—	—	—	—	—	89
5. Кавказ (СССР)	—	—	—	—	—	—	—	—	29.313
6. Кина	—	—	—	—	—	—	—	—	2
7. Кипар	—	—	—	—	—	—	—	—	324
8. Мала Азија (Турција)	—	—	—	—	—	—	—	—	201.173
9. Палестина	—	—	—	—	—	—	—	—	29
10. Персија (Иран)	—	—	—	—	—	—	—	—	31
11. Понт (Турција)	—	—	—	—	—	—	—	—	122.180
12. Сирија	—	—	—	—	—	—	—	—	100
13. Филипините	—	—	—	—	—	—	—	—	3

Вкупно: 353.653

АФРИЧКО ПОТЕКЛО

1. Абисинија (Етиопија)	—	—	—	—	—	—	—	—	10
2. Египет	—	—	—	—	—	—	—	—	446
3. Алжир	—	—	—	—	—	—	—	—	5
4. Мароко	—	—	—	—	—	—	—	—	1
5. Јужно-африканската република	—	—	—	—	—	—	—	—	10
6. Судан	—	—	—	—	—	—	—	—	3
7. Тангањика	—	—	—	—	—	—	—	—	2
8. Либија	—	—	—	—	—	—	—	—	4
9. Тунис	—	—	—	—	—	—	—	—	5

Вкупно: 486

АМЕРИКАНСКО ПОТЕКЛО

1. Аргентина	—	—	—	—	—	—	—	—	12
2. Бразил	—	—	—	—	—	—	—	—	2
3. САД	—	—	—	—	—	—	—	—	537
4. Канада	—	—	—	—	—	—	—	—	11
5. Куба	—	—	—	—	—	—	—	—	1
6. Мексико	—	—	—	—	—	—	—	—	1
7. Уругвај	—	—	—	—	—	—	—	—	2
8. Чиле	—	—	—	—	—	—	—	—	1

Вкупно: 567

ОКЕАНСКО ПОТЕКЛО

1. Австралија	—	—	—	—	—	—	—	—	3
---------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---